

Ur *Fjärde Internationalen* (Göteborg) nr 1/1993

Militarismens vanvett

Mats Andersén, Erik Andrén, Henrik Fågelbärj. (red). *Ur tystnaden. Vita fläckar i Finlands närhistoria*. Vasa: Bokprojektet Ur tystnaden, 1989.

Femtioårsminnet av det finska vinterkriget firades för några år sedan. Massmedia välldes över av skildringar om hur det egentligen var och om hur rätt allt skett.

Måhända.

Men det blev ett urval av den finländska historien som skildrades likaväl som det var en del av befolkningen som jubilerade.

Antologin *Ur Tystnaden* är en av de fåtaliga skildringar som skiljer sig från denna sentida hjälteoffensiv. Den är skriven av folk med olika yrken och öden. Ett är dem gemensamt – krigsmotståndet.

Finlands utrikespolitik var intill krigsslutet 1944 minst sagt omoget. ”...Bittra erfarenheter hava lärt oss att vårt framtida liv bör bygga på varaktiga, förtroendefulla förbindelser med alla grannstater...”, sade fältmarskalken Mannerheim vid världskrigets slut.

Det var då 71 000 döda och 202 000 sårade för sent. Och detta hade föregåtts av en äventyrs-politik.

Redan i april 1919 gick finska trupper in i rådkarelska Aunus. 1921 intog finska ”frihets-kämpar” Uhtua kyrkby på andra sidan gränsen. Detta trots gränsfördraget året innan.

När Leo Trotskij 1919 karakteriserade ”General Mannerheim [som] sålde sina bödelstjänster med samma välvilja till tyskarna som briterna”, då beskrev han också den kommande finska utrikespolitiken.

Ännu så sent som 1927 härjade finska terrorister med attentat inne i Leningrad. När den dåvarande finske inrikesministern sökte stävja rövartågen, mördades han passande nog. När den nyvalde presidenten Ståhlberg i krigsgryningen till det andra världskriget lunch-talade i Berlin med orden ”...Sovjetunionens ovänner är alltid våra vänner...”, då var detta ingen innovation utan beprövad politik.

Ärkenationalismens stegring och fascismens utbredning under mellankrigstiden var således inget säreget utan ett nödvändigt uppbådande av hemmafronten. Den hade i Finland en intellektuell uppbäckning bland författare och konstnärer utan motsvarighet i det övriga Norden.

Självfallet inte oemotsagt, men när den öppna fascistiska terrorn på 1930-talet stöddes från myndighetshåll genom förbud mot varje protest i samband med en rättegång, och när riksdagsledamöter kidnappades under pågående riksdagsarbete och regeringen gav order om att häkta hela riksdagsgruppen för Arbetarnas och småbrukarnas valförbund, då blev varje protest en protest i kraftig motvind.

1941 – när kriget var igång igen annonserade drygt 200 prominenta medborgare i dagspressen ”...med glädje och full tillit till det rasbefryndade tyska folkets kraft och framsynthet... när det... nu krossar bolsjevikväldet”. Detta var en god del av den finlandssvenska gräddan. 1943 samlades en ny namnadress.

Naturligtvis överlevde dessa riksdagsmän, chefredaktörer, hovrättsråd, fabrikörer och direktörer kriget. Först med återvalet av president Kekkonen 1962 tystnade denna generation krigshetsare. De var nu politiskt obehövliga för det borgerliga Finland.

Det är om dessa fläckar i den vita historieskrivningen som 21 finlandssvenska skribenter har samlat sig. Det är ett välförtjänt företag de gjort. Boken är med sina olika utgångspunkter, än ögonvitnesskildringar, än kritiska betraktelser, en god inledning till den moderna finländska historien.

Krigsmotståndet förutan finns det hos dem ytterligare ett förenande drag. De tillhör den Munsala-socialistiska traditionen.

Det är en arbetar- och småbonderiktning hemmastadd i Svensk-Österbotten. Den är och har ända sedan sin födelse i början på århundradet varit starkt pacifistiskt.

Rötterna finns till dels i Amerikas arbetarrörelse, vilka omplanterades i finländska sinnen med hemvändande utvandrare.

Faktiskt är det just detta om ger boken dess styrka. Det suddar ut den i övrigt gängse föreställningen till vänster om socialdemokratin i Finland, att Sovjetunionens utrikespolitik också alltid har varit liktydigt till fördel för andra länders arbetarklass, eller den senare täckmanteln om två systems samexistens.

Den munsalasocialistiska traditionen bryter igenom detta och blottlägger arbetares självbevaringsdrift och mänskliga humanism i all den enkelhet såsom den alltid har varit och är. Nedslagen av stalinistisk/folkdemokratisk historieuppfattning stör inte intrycken.

Vad berättar då bidragen om, förutom det som sagts ovan? Jo, om all den råhet som kriget och borgarklassen erbjuder eller tvingar folk till.

Om pojkslynglar i skyddskårsdräkt som helt ostraffat skjuter ner ryska krigsfångar en dag då dessa gräver efter matrester. Om soldaten som inte vet vad han skall svara då han som ockupant står inför karelare som frågar om han är nazist. Om koncentrationslägren med den ökände kapten Kartano och fader Tiuhonen, vars specialitet var att trampa ner fångar i dikesgyttja tills de närapå kvävdes för att ta upp dem – och om igen...

Om krigsslutet då 12 000 rymt från linjerna och dubbelt så många förirrat sig i infernot och marskalken beordrar löpande krigsrätter, och där de då avrättade nu upptäcks i massgravar. Om fredsoppositionen och om skogsgardister och båtflyktingar. Om hur de fick bygga upp landet igen. Kort sagt: "Vilken jävla frihet".

Bäst, enklast och billigast får du boken direkt från förlaget. Pris omkring 100 finska mark exklusive porto. Skriv till Bokprojektet Ur Tystnaden, Storalånggatan 81 B 10, SF-651 40 Vasa, Finland.

Per-Erik Wentus